

Csongrád megye népművészete

A népművészet kifejezés hallatára a legtöbb magyar polgár a népviseletükről elhíresedett tájak valamelyikére: Kalotaszegre, Matyóföldre, Kalocsa környékére gondol. Semmiképpen nem jut eszébe Csongrád megye és a szegedi föld. Ez a táj Juhász Gyula, Tömörkény István, Móra Ferenc, József Attila, Radnóti Miklós, Németh László munkássága révén irodalmi emlékként bukkan elő olykor-olykor a más vidéken élő emberek tudatában. A tájékozottabbak festőket, képzőművészeti alkotásokat is könnyen felemlenek, ha Csongrád megyéről, különösen, ha Vásárhelyről esik szó. Most egy 600 oldalas, monumentális könyv szerzői arra vállalkoztak, hogy Csongrád megyét és a szegedi tájat a magyar népművészet egyik kiemelkedő fontosságú alkotóterületeként mutassák be.

A színes és fekete-fehér képek sokaságával illusztrált szép könyv az Európa Könyvkiadó gondozásában jelent meg a Népművészeti örökségünk címmel indított sorozat harmadik köteteként. Az előző két könyv Szolnok és Hajdú-Bihar megye népművészetét mutatta be. Ha a három könyvet a szellemi értékek jelképes mérlegére tennénk, megközelítőleg egyforma súly nyomnának, de a pálmát mégis a Csongrád megyei kötet vinné el. Ez az elsőség köszönhető a bemutatott népművészeti örökség gazdagságának, a kiváló szerzőgárdának és a sokat tapasztalt szegedi néprajzkutató szerkesztőnek, *Juhász Antalnak*.

Az efféle népművészeti monográfiák régi módszertani buktatója, hogy miként egyeztethető össze egy könyvön belül a népművészet funkcionális és „műfaji” megközelítése. Más szóval: hogyan alakítható ki a népélet egy-egy szeletét bemutató fejezetek és a népművészeti „műfajok” fejezeteinek megfelelő aránya. Hol szerepeljen egy-egy tárgytypus: valamelyik funkcionális fejezetben, vagy az anyagának, technikájának megfelelő tematikus fejezetek egyikében? Például a színesen faragott házhomlokzatról „a ház és élete” témakörben, vagy a „faragás” cím alatt eszen szó? A hímzett kötény elemzésének a „Népviselet” vagy a „Hímzés” fejezetben van-e a helye? Ha mindkét fejezetben írunk róla, miként lehet elkerülni az átfedéseket, ismétléseket? Látszik, hogy ezek a módszertani kérdések sokat foglalkoztatták mindhárom megyei kötet szerkesztőit. A kétféle megközelítés ötvözését a Csongrád megyei kötetben sikerült legjobban megvalósítani. Talán ez tekinthető a könyv egyik nagy erényének.

A népművészeti értékek számító régi díszített tárgyak hajdan hozzátartoztak a paraszti élet mindennapjaihoz. Kísérői voltak a mezővárosi, falusi, tanyai ember életének. Legfőbb gyűjtőhelyük a ház, amely maga is népművészeti alkotás. Ezért *A parasztház és berendezése* című fejezet, amelyet Juhász Antal és Tóth Ferenc írt, a kötet egyik lehangsúlyosabb részévé vált.

Juhász Antal egy másik írásában újszerű módon igyekszik felkelteni az olvasó érdeklődését a parasztelepülések esztétikája iránt, bemutatva a legjellemzőbb falu- és városképeket, a tájba illeszkedő tanyák harmonikus építészeti arculatát. Kiváló szakmai teljesítmény T. Knotik Márta *Ölőzködés, viselet* című tanulmánya. A népélet egy-egy szeletét felvillantó, „funkcionális” fejezetek sorába illeszthető még Felföldi László *A vallásos népélet és a szokások tárgyai* címet viselő tanulmánya és Bárkányi Ildikó rövid írása a paraszti játékszerekről. Az előbbi cím Viski Károly hajdani klasszikus címadását idézi.

A *Bütorművesség, Szücs- és szőrhímzés, Fémművesség, Vászonnímzés és szőttes, Fazekasság, Bőrművesség, Fémművesség, Faragás, Vessző-, gyékény- és szalmamunkák* című fejezetek a népművészet „műfajait”, anyagok és készítési technikák szerint elkülönítő ágait mutatják be. Szerzőik: K. Csilléry Klára, Juhász Antal, Kresz Mária, T. Knotik Márta, Markos Györgyi, Nagy Vera. Némelyikük több téma feldolgozására is vállalkozott. Kresz Mária nagy alaposítással megírt fazekas-fejezetének fontos vonása, hogy nemcsak a sokat emlegetett hódmezővásárhelyi fazekasságról ad áttekintést, hanem a kevésbé ismert szegedi, szentesi, csongrádi, makói és apátfalvi fazekasság emlékeit is számba veszi. Hasonlóképpen a bütorkészítő központok szerint csoportosítva mutatja be a megye látványos festett bútorait K. Csilléry Klára.

Természetes, hogy a könyvben helyet kaptak olyan néprajzi nevezetességek, mint az archaikus vásárhelyi szórhimzés, a tápai gyékényszövéés és a szegedi napsugaras házhomlokzat.

Gyönyörűek a kötet fényképei, különösen a Dömötör Mihály által készített háttér nélküli tárgyafotók. A néprajzi terepfelvételek ugyancsak díszévé válnak a könyvnek. A magyar fotográfia egyik jeles úttörője, Plohn József annak idején Hódmezővásárhelyen működött. Ezt a szerencsés adottságot jól kihasználta a könyv szerzői. Bőven válogattak a hajdani fényképész szép és tanulságos felvételeiből.

Bár a kötet az Európa Kiadó Hoffer Tamás által szorgalmazott és szerkesztett sorozatában jelent meg, kiadásához több intézmény is adott pénzt. Első helyen Csongrád megye egykori tanácsa, amelynek anyagi támogatása nélkül a könyv – mindannyiunk veszteségére – nem jelenhetett volna meg.

Barth János

Pax et bonum

FERENCES ÉLET ÉS HAGYOMÁNYOK SZEGEDEN

Az alsóvárosi Havi Boldogasszony templom és a mellé épült ferences kolostor megújuló együttese szemet gyönyörködtető látvány. A nagy múltú középkori műemléket – amely az 1950-es kiűzetés után szociális otthonként működött – 1989 szeptember elsejével vette vissza jogos birtokába a rend. Újra megindulhatott hát a szerzetesi élet az ódon falak között, a rend újoncai megkezdték a noviciátus éveit, s a templomban rendezett orgonahangversenyekkel, a szegények javára szervezett karácsonyi gyűjtéssel a ferencesek ismét elfoglalták régi helyüket a város vallási, társadalmi, kulturális életében, melynek évszázadokon át meghatározói voltak.

E ferences múlt bemutatásának szentelt nemrég egy kis kötetet Péter László, Szeged történetének, kultúrájának avatott kutatója, a *Szegedi örökség* című mű és számos más – többek között a szegedi utcanevekkel, névadási szokásokkal foglalkozó – értekezés szerzője. Könyvében a rend kötetekre rúgó magyarországi történetéből szigorúan a szegedi vonatkozásokat emeli ki, egy-egy rövid, lényegre törő, ismeretterjesztő, tájékoztató jellegű írás keretében. Ezek füzéréből áll a mű, ami a *Szegedi ferencesek* címet viseli, s a rend, a rendház történetét, néhány jeles ferences személyiség irodalmi törekvéseit mutatja be.

Ellentétben a korábbi, úgynevezett monasztikus rendekkel, melyek hegytetőre épített monostoraikba zárkóztak a külvilág elől, a XIII. században alapított új típusú kolduló és prédikáló rendek – mint a ferences és domonkos rend – működésének bázisai a városok voltak. A Tisza vízi útja mellé települt kereskedelmi központban, Szegeden a XI. században indult meg a városiasodás folyamata. A gazdasági és vele párhuzamosan a szellemi élet töretlen fejlődését mutatja, hogy már a XIII. század elején megjelennek itt a mariánus – azaz a Magyarországon elsőként alapított, Szűz Máriáról elnevezett rendtartományhoz tartozó – ferencesek, akik feltehetőleg a Palánkban telepedtek meg. A Paoluccio Trinci fellépése után kialakult obszerváns (szigorúbb) irányzatot követő rendtagok is hamarosan feltűntek Szegeden, felvállalva a huszitizmus elleni küzdelmet. Ezért Giuliano Cesarini pápai legátus nekik ítélte a mariánusok rendházát. Mivel ennek átadására nem került sor, Alsóvároson alapítottak rendházat. A rendi krónika szerint 1468 körül felépült rendház gyorsan bekapcsolódott a város életébe. Értékes könyvtárral rendelkezett, s valószínűleg alapszintű teológiai stúdium is működött falai között. A népszerű ferencesek – akiket a környék népe joggal nevezett „barát”-ainak – hamar felismerték az anyanyelvű ige-hirdetés fontosságát, s gyógyító tevékenységet is folytattak.

A város török kézre kerülése után (1543) a világi papság és más szerzetesrendek (a dominikánusok, a premontrei apácák), de még a mariánus provincia ferencesei is elmenekültek.